

RÄTTSFALLSANALYS

Rätten till ersättning vid förlikning med tredje man

Analys av Högsta domstolens dom i NJA 2024 s. 369 ”Flyttstädningen”

Inledning

April månads artikel från HWF:s tvist- och entreprenadgrupp handlar om **förlikning**. I en värld där konflikter och rättsliga tvister är oundvikliga har förlikning blivit vanligt förekommande för företag och privatpersoner som vill undvika rättsprocesser. Förlikningen ger båda parter möjlighet att bestämma över sin situation istället för att lämna detta i händerna på en utomstående domare. Dessutom kan förlikning i många situationer vara ett mer rationellt ekonomiskt beslut än att dra igång en ofta långdragen och kostsam domstolsprocess. Förlikningen erbjuder också bättre utsikter för parterna att bevara en god affärsmässig relation. Att ingå förlikningar kan därför ofta vara lockande. Det är dock viktigt att överväga de juridiska konsekvenserna av att ingå förlikningen.

En förlikning innebär normalt sett att ”*parternas mellanhavanden är slutligt reglerat*” i och med förlikningen, vilket gör det avgörande att säkerställa att samtliga krav mellan parterna är inkluderade. I denna artikel ska vi dock fokusera på en annan viktig aspekt ur juridisk synvinkel; nämligen **vilka möjligheter (och under vilka förutsättningar) en part till förlikningsavtalet kan vända sig till en annan part som inte är en del av förlikningsavtalet och kräva ersättning med anledning av förlikningen**. Detta har Högsta domstolen (”**HD**”) tittat närmare på i NJA 2024 s. 369 (”**Flyttstädningen**”), meddelad den 13 juni 2024. Vi kommer att analysera domen och även sammanfatta några viktiga principer att ha i åtanke om ni ska ingå en förlikning, inte minst utan stöd av juridiskt ombud.

Bakgrund

Efter att ”**Säljaren**” sålt sin fastighet till ”**Köparna**” bestämdes tillträde till strax därefter. Inför tillträdet anlätade Säljaren ett företag för flyttstädning (”**Städfirman**”). Köparna tillträdde fastigheten som planerat men upptäckte emellertid en vattenskada under golvet i bostaden. Vattenskadan reklamerades till Säljaren varpå Säljaren och Köparna ingick en förlikning som innebar att köpeskillingen reducerades med 70 000 kronor. Säljaren vände sig sedermera till Städfirman för att erhålla ersättning motsvarande den förlikning som hade ingåtts med Köparna, d v s 70 000 kr. Städfirman motsatte sig kravet.

Efter att tingsrätten ogillat Säljarens käromål medan hovrätten ändrade tingsrättens dom tog sig målet hela vägen upp till HD. Där blev frågan just om skadelidandes (d v s Säljarens) rätt till ersättning från skadevällaren (d v s Städfirman) för en betalning som erlagts förlikningsvis till tredje man (d v s Köparna, på grund av vattenskadan).

Utgångspunkter

HD konstaterade inledningsvis att en skadelidande som utgångspunkt ska erhålla full ekonomisk ersättning för skadan från skadevällaren. Rätten begränsas emellertid av att kostnaden eller utgiften måste ha adekvat kausalitet med sakskadan för att vara ersättningsgill. Vidare måste även den skadelidande begränsa sin skada; kostnader som hade kunnat undvikas ersätts alltså inte. Två skadeståndsrättsliga principer hamnar här i fokus: **adekvat kausalitet** och **skyldigheten att begränsa sin skada**.

Centrala skadeståndsrättsliga principer

Skadelidande ska som utgångspunkt erhålla full ekonomisk ersättning för skadan från skadevällaren.

Vid **förlikningar** begränsas denna gräns framförallt genom principen om:

- Adekvat kausalitet; och
- Skyldighet att begränsa sin skada

Rekvisit 1: Betalningsskyldighet ska föreligga

Enligt HD kan en betalning till tredje man utgöra en ersättningsgill skada om betalningen grundar sig på en **skyldighet att ersätta tredjemannen**.² Saknas sådan skyldighet är som huvudregel kravet på adekvat kausalitet **inte** uppfyllt. Betalningsskyldigheten kan fastslås genom dom, men HD uttalar att även frivilliga betalningar kan utgöra slutlig reglering av en redan uppkommen förpliktelse. Som konkret exempel nämner HD just **förlikning efter att tredje man har riktat krav på ersättning**. En förlikning kan alltså utgöra en sådan **slutgiltig reglering av parternas förpliktelser**, som innebär att betalningsskyldighet uppstår.

Som framgår i det följande anser vi att HD:s domskäl kan kokas ner till tre ”rekvisit”. Här kan det första rekvisitet utläsas; nämligen att det ska **föreligga betalningsskyldighet för skadelidande** (Säljaren) **gentemot tredje man** (Köparna). För att betalningsskyldighet ska föreligga krävs att det varit en **slutlig reglering**.

Rekvisit 2: Förlikningen betingad av den aktuella skadan

Av rättsfallet framgår också en tydlig begränsning för när en förlikningslikvid till tredje man är ersättningsgill: Endast förlikningar som varit **betingade av den aktuella skadan** kan vara ersättningsgilla. Detta utgör – enligt oss – det **andra rekvisitet** i HD:s domskäl.

”*[...] förlikningen måste ha varit betingad just av den aktuella skadan. Om förlikningen avser även andra mellanhavanden eller motiveras av andra intressen än att reglera den aktuella skadan, kan det innebära att adekvanskravet brister*”.

NJA 2024 s. 369 p.17

Huruvida förlikningen enbart får avse just den aktuella skadan – eller om förlikningen kan tillåtas omfatta andra saker är inte helt klart. Vi anser emellertid att HD:s val av ordet ”**kan**” i citatet ovan tyder på att det är möjligt att kräva ersättning utifrån en förlikning som även avser andra mellanhavanden. Däremot *kan* det i en sådan situation bli svårt att visa hur stor del av förlikningslikviden som är ”betingad av den aktuella skadan”. Vi återkommer till detta under rubriken ”Bevisbörd och beviskrav”.

Rekvisit 3: Skälighet och rimlig proportion

Det tredje och sista rekvisitet som framgår av HD:s domskäl utgår ifrån principen om att skadelidande måste begränsa sin skada. Av denna skadebegränsningsplikt följer, enligt HD, att **villkoren för förlikningen ska vara skäliga**.

Som alltid vid en skälighetsbedömning behöver man dock ställa sig frågan: ”Skäligt i förhållande *till vad?*”. HD formulerar skälighet som att villkoren ska ha ”*stått i rimlig proportion till den ekonomiska risk som parten löpte om någon förlikning inte hade ingåtts*”. Vidare uttalar HD att bedömningen är **objektiv** och ska utgå ifrån förhållandena vid **tidpunkten då förlikningen ingicks**.¹

HD kan sägas ställa upp ett hypotetiskt test för skälighet. Testet baseras på om en rationellt agerande part hade varit beredd att ingå förlikningen trots att denne inte kunde få ersättning från skadevällaren. Bedömningen ska göras objektivt, vilket innebär att ingen hänsyn tas till om personen exempelvis är riskbenägen eller försiktig utav sig. Vi anser att testet fyller en god funktion vid domstolens bedömning och att det är en fråga som alla bör ställa sig inför en eventuell förlikning.

Gör Högsta domstolens hypotetiska test:

Borde jag, som en **rationellt agerande part** och **utan hänsyn till mina personliga riskpreferenser**, ingå den här förlikningen **trots att jag inte kan få ersättning** för det belopp som jag enligt förlikningsvillkoren i så fall kommer att behöva betala till min motpart i den här förlikningen?

¹ Se punkt 18 i HD:s domskäl.

² Se punkt 15 i HD:s domskäl.

Bevisbörda och beviskrav

För att utreda huruvida Säljaren faktiskt hade en betalningsskyldighet gentemot Köparna gjorde HD även vissa uttalanden kring köparens rätt till ersättning från säljaren vid köp av fastighet. Vi ämnar inte gå in på detta närmare här, mer än att HD konstaterar att det i vissa fall kan vara nödvändigt med en skönsmässig uppskattning av ersättningen. HD konstaterar också att domstolen kan uppskatta skadan till ett skäligt belopp enligt 35 kap. 5 § rättegångsbalken om det är svårt att presentera fullständig bevisning.

Vidare uttalar HD att när det gäller förlikningslikvider ska skadelidande presentera sådant underlag som möjliggör för domstolen att bedöma de **tre rekvisit** som vi har redogjort för ovan, d v s *att* betalningsskyldighet förelegat, *att* förlikningen varit betingad av den aktuella skadan, samt *att* förlikningen varit skälig.³

HD betonar dock att det i allmänhet **inte** kan krävas att den skadelidande **styrker** att han eller hon hade varit skyldig att betala ett visst belopp till tredjeman om förlikningen inte hade ingåtts. Av rättsfallet följer alltså att skadelidande åtnjuter viss **bevislättnad** i förhållande till det generella beviskravet i tvistemål. Att skadelidande ges denna bevislättnad är enligt oss rimligt. Det skulle annars krävas av skadelidande att denne presenterar sådan bevisning som vore tillräckligt för att visa att tredjemannen *faktiskt* hade vunnit den tvist som låg bakom förlikningen. Det kan inte vara rätt.

Adekvat kausalitet – hur stor del av förlikningen kan utkrävas?

Vad gäller kravet på att förlikningen ska ha varit betingad av den aktuella skadan anser vi (i enlighet med resonemanget ovan) att kravet på adekvat kausalitet inte nödvändigtvis faller därför att förlikningen avser flera mellanhavanden än just den aktuella skadan. Emellertid kan det vara svårt att bevisa hur stor del av förlikningen som är ”betingad av den aktuella skadan” om en enda förlikningslikvid avser flera olika skador.

Det enklaste sättet att säkra sådan bevisning torde vara att direkt i förlikningsavtalet dela upp förlikningslikviden per skada. I praktiken är detta dock sällan förekommande (och att diskutera enskilda belopp per skada är sällan bra för förlikningsdiskussionens framdrift). I och med att HD öppnar upp för att uppskatta skadan till skäligt belopp enligt 35 kap. 5 § rättegångsbalken skulle ett sätt kunna vara att fördela förlikningslikviden per skada *pro rata* i förhållande till det ursprungliga kravet.

Vi tar ett räkneexempel för att illustrera saken:

Låt säga att den ena parten i förlikningen påstår sig ha tre krav om 50 000 kr, 100 000 kr respektive 150 000 kr. Sammanlagt alltså 300 000 kr. Parterna träffar en förlikning om 100 000 kr, utan att närmare ange hur dessa 100 000 kr fördelar sig på de tre kraven. Om parten som ålades att betala 100 000 kr i förlikningen sedermera vill föra en process mot skadevållaren av det första kravet (50 000 kr), uppstår frågan om hur mycket skadelidande kan kräva (om något alls).

Skadelidande kan ju ha gjort bedömningen att motparten i förlikningen hade mycket goda grunder för det första kravet, men inte alls lika goda grunder för de två andra (trots att de två andra var större sett till beloppet). Skadelidande skulle då kunna påstå att hen betalade krav 1 till, låt säga 80%, d v s 40 000 kr. Utan närmare bevisning om hur förlikningslikviden fördelade sig ser vi dock en uppenbar risk med att skadelidande inte lyckas styrka orsakssambandet i en sådan process.

Lämpligare vore nog istället, som vi var inne på tidigare, att fördela förlikningslikviden *pro rata* i förhållande till det ursprungliga kravet. Skadelidande betalade ju en tredjedel av det totala kravet (100 000 kr av det totala kravet om 300 000 kr). Förutsatt att det inte är möjligt att föra bättre bevisning skulle skadelidande i en sådan situation kunna göra gällande att skadevållaren ska betala motsvarande del av krav 1, d v s en tredjedel av 50 000 kr. HD tycks i vart fall inte utesluta ett sådant tillvägagångssätt.

Slutligen, vad gäller kravet på att förlikningen ska vara skälig är det värt att notera att det inte bara är förlikningen i förhållande till kravet *som sådant* som ska vara skäligt. Skadelidande tillåts också ta i beaktande eventuella rättegångskostnader. Detta är enligt oss lämpligt med tanke på att rättegångskostnaderna ofta utgör en väsentlig del av tvisten. HD nämner dock inte huruvida skadelidande även får ta tidsaspekten i beaktning. Ofta är processer långdragna (särskilt i allmän domstol) och tenderar att ta både mycket tid och energi från personer i företagsledande ställning – något som riskerar att skada bolaget ekonomiskt. Vi anser att detta ska tillåtas vara en del av skälighetsbedömningen, men huruvida så faktiskt är fallet är, olyckligtvis, oklart.

Sammanfattning

För att skadelidande som betalar en förlikningslikvid till tredje man ska kunna få ersättning från skadevållaren ska **tre rekvisit** var för handen:

1. Det förelåg betalningsskyldighet för skadelidande gentemot tredje man.
2. Förlikningslikviden som skadelidande erlade till tredje man var betingad av den aktuella skadan.
 - a. Andra skador kan omfattas av förlikningen, men riskerar att försvaga bevisningen vad gäller adekvat kausalitet. Skadelidande som tar med flera skador i en och samma förlikning riskerar därför att inte kunna kräva skadevållaren på ersättning för skadan.
3. Förlikningsvillkoren var skäliga i förhållande till den ekonomiska risk som förelåg för skadelidande vid tidpunkten vid förlikningen om någon förlikning inte hade ingåtts.
 - a. Rättegångskostnader får tas i beaktning.
 - b. Tidsåtgång för process *bör* få tas i beaktning

Kontakt

Anders Eriksson
Advokat, Partner
anders.eriksson@hwf.se

Emma Lundin
Associate
emma.lundin@hwf.se

Filip Karlsson
Associate
filip.karlsson@hwf.se

Gabriel Jonasson
Associate
gabriel.jonasson@hwf.se

³ Jfr punkt 25 i HD:s domskäl.